

לילך ליטור "השביתה, משפט, היסטוריה ופוליטיקה"

"השביתה, משפט, היסטוריה ופוליטיקה", לילך ליטור, למדא - ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה, תשע"ט-2019, 250 עמ'

אין לך ישראלי ולמעשה כל אזרח במדינה מערבית, ולא רק מערבית, שאיננו מכיר את המונח 'שביתה'. למעשה, מגיל ילדות מכירים אנו את התופעה של דלתות סגורות, ומשרדים ללא קבלת קהל עקב שביתה זו או אחרת.

אולם מתי החלו שביתות העובדים בעולם? מתי בישראל? האם ניתן לראות בשביתה זכות אדם? והאם זו מעוגנת במשפט החוקתי הישראלי? ובמשפט הבינלאומי? מתי שביתה תחשב כ-'צודקת'? ומתי כפראית ואסורה? האם ניתן להגביל שביתות ומתי? ומי יחליט על כך? ומה עתיד השביתה בעולם העבודה העתידי? על שאלות אלו ואחרות מנסה לענות המחקר שלפנינו.

הספר מחולק לששה פרקים. הפרק הראשון עוסק בהיסטוריה של זכות השביתה בעולם ובישראל עד ימינו. מעניינת העובדה שעד תחילת המאה התשע עשרה לערך הייתה השביתה לא חוקית ברוב מדינות המערב. היא נתפסה כפגיעה במסחר ובאוטונומיה של האנשים לפעול בעצמם. אפילו

בצרפת אחרי המהפכה הצרפתית נאסרה השביתה. זו נתפסה כצרפת כניסיון של אותם 'גילדות' טרום-המהפכה לבקש לעצמן פריבילגיות באמצעות שביתות. אין להתפלא על כך אם ניקח בחשבון שבמדינות רבות זכות הבחירה לפרלמנטים השונים הייתה תלויה ברמת הכנסה/עושר מסוימת, וממילא החוקים היו מוטים יותר לטובת בעלי ההון. הפרק עוסק גם בהתפתחות השביתה בישראל החל משנות העשרים של המאה העשרים ועד ימינו אנו. אנו למדים שכבר בשנת 1925 התקיימו 61 שביתות בהן השתתפו כ-2600 שובתים. ללמדך שאין מדובר בתופעה של ישראל המודרנית.

הפרק השני עוסק בגישות תיאורטיות שונות לשביתה. יש הרואים בה בעיקר תוצאה של מאבק כוחות כלכליים (לפועלים אינטרס מובנה לקבל יותר, למעבידים לשלם פחות). יש המתרכזים בניתוח פוליטי (למשל, כאשר מפלגות שמאל/פועלים נמצאות בשלטון יהיו פחות שביתות משום שהשלטון נוטה לדאוג לאירגוני הפועלים שהם תומכיו). ויש גישות נוספות כגישות תעשייתיות (מפעל שהוא מונופול, יעדיף להתפשר, לקבל שקט תעשייתי ולגלגל זאת על הצרכנים), וגישות מוסדיות (כוחם של אירגוני הפועלים ויכולת אירגון המעסיקים). בכולן דן הספר בפרוטרוט.

הפרק עוסק גם בהתפתחות השביתה בישראל החל משנות העשרים של המאה העשרים ועד ימינו אנו.

הפרק השלישי שואל האם הזכות לשבות היא זכות אדם? ומביא מספר פסיקות (בעיקר אירופאיות) על פיהן מדובר אכן בזכות יסוד. הפרק הרביעי שואל האם הזכות לשבות היא זכות חוקתית בישראל? התשובה איננה חד-משמעית אך הדעה הרווחת היא כי זוהי זכות חוקתית או לכל הפחות 'מעין זכות חוקתית' (בלא שברור לגמרי היקפה).

הפרקים החמישי והשישי דנים בעילות השביתה ובכלים להגבלתה. האם כל עילה מתירה שביתה? ומה דינם של עילות פוליטיות? האם מותר לשבות כמחאה על מדיניות הממשלה בתחום שאיננו קשור לעובד? למשל, עקב מעורבות הממשלה בפעולה צבאית זו או אחרת? והאם ניתן לפטר עובדים ששבתו בגין עילה זו? הגישה המקובלת בעולם היא כי 'שביתה פוליטית' איננה חוסה תחת כנפי

'זכות השביתה', אולם גם על כך יש כמובן חולקים. יחד עם עילות 'חוקיות' דנים אנו בפרק השישי על הגבלות על השביתה. האם ניתן להגביל שביתה בשירותים חיוניים? ומי יחליט איזה שירותים חיוניים הם ומתי? כך למשל נראה שרוב הציבור הישראלי יסבור כי שוטרים אינם רשאים לשבות. אולם בארה"ב התקיימו כמה וכמה שביתות שוטרים ועד היום מותרת השביתה לשוטרים בשתיים ממדינותיה (אוהיו והוואי נכון ל-2015). יש גם מדינות דמוקרטיות אחרות בהן מותרת שביתת שוטרים ברמה זו או אחרת אם כי שביתות אלו נדירות (בלגיה, הולנד ונורבגיה לדוגמא). האם לא עדיפה בורות חובה בשירותים חיוניים? רעיון שעולה שוב ושוב על הפרק בישראל ולא רק בה (ומעניינת העובדה שז'בוטינסקי היה בין הראשונים להעלות רעיון זה עוד בשנות השלושים של המאה הקודמת, וכבר אז נדחה הדבר).

נקודה אחת חסרה מאוד בספר (לטעמנו) והיא הצד האמפירי של השביתות. יש לכך התייחסות בספר במספר מקומות, אך לא מספיק. אין טבלאות מקיפות שנתיות של מספר ימי השביתות, של סוג השביתות, ובעיקר, של תוצאותיהן של אלו. האם השביתה היא אסטרטגיה מצליחה לחיזוק זכויות הפועלים? או שאיננה אלא ברכה לבטלה? ובכלל, האם השביתה עדיין מהווה את 'נשק' העובדים המוחלשים? בישראל ישנה תחושה שמרבית השביתות הן שביתות כנגד המדינה ו/או מוסדות ציבוריים ברמה זו או אחרת (רשויות מקומיות, חברות ממשלתיות או גופים ציבוריים אחרים). אלו בהגדרה אינם יכולים להתמוטט כלכלית, בניגוד לחברות פרטיות שאותן יכולה שביתה להרוס כליל. האם 'הרגשה' זו נכונה? או איננה אלא טעות? ובאותה נימה, האם אין מגזרים שזכות השביתה קיימת להם, אך אין אפקטיביות לשביתתם? כך למשל, קשה להאמין ששביתת ספרנים תביא לתוצאות מיוחלות כשביתת עובדי חברת החשמל. אחרי ככלות הכל לאחרונים יש כוח והשפעה ברורים על הציבור, ושביתתם תפגע בכל אדם. דהיינו, האם לא הגענו למצב שבו נשק השביתה נמצא בידיים מעטות פחות ופחות? ולא דווקא בידיים הזקוקות לכך? שאלה זו היא בראש ובראשונה אמפירית, אבל בספר שלפנינו אין היא נענית.

האם לא הגענו למצב שבו נשק השביתה נמצא בידיים מעטות פחות ופחות? ולא דווקא בידיים הזקוקות לכך? שאלה זו היא בראש ובראשונה אמפירית, אבל בספר שלפנינו אין היא נענית.

המחברת ד"ר לילך ליטור היא חברת סגל באוניברסיטה הפתוחה ותחום מחקרה הוא משפט ומדיניות ציבורית. כמו כל ספרי האוניברסיטה הפתוחה, גם ספר זה כתוב בצורה ברורה ומובנת, ויכול להוות מבוא מצוין לכל מי שמתעניין בדיני עבודה ויחסם לשביתות. מומלץ לעוסקים ומתעניינים בדיני עבודה.